

VEXILLA REGIS / PASSIO DOMINI

by

Pierre de la Rue

transcription from
**Brussels, Koninklijke Bibliotheek,
Ms 228**

edited by **Mike Heemskerk**

Copyright © 2004 Virga Musica
The Netherlands. All rights reserved.
www.virgamusica.nl

Problemen bij en oplossingen voor een transcriptie van Vexilla Regis / Passio Domini van Pierre de la Rue

EXORDIUM

Toen ik begin tachtiger jaren een van mijn eerste transcripties van oude muziek maakte, was mijn eerste prioriteit om de noten goed onder elkaar te krijgen. Nu, ruim twintig jaar later (2004), vond ik mijn oude transcriptie terug en keek met mijn huidige inzichten naar wat ik destijds had genoteerd. Het betreft hier niet de noten, maar de tekstplaatsing. Een van de grootste problemen bij het maken van transcripties van composities uit de 16de eeuw is waarschijnlijk wel de tekstplaatsing¹⁾.

De bron die ik destijds gebruikte is niet meer in mijn bezit. Welke bron dat was, probeer ik momenteel nog te achterhalen. Voor deze nieuwe transcriptie heb ik gebruik gemaakt van het Liedboek van Margaretha van Oostenrijk, Koninklijke Bibliotheek, Brussel, **Ms 11239** en het Album van Margaretha van Oostenrijk **Ms 228**. Daarnaast heb ik de Gregoriaanse cantus firmus "Vexilla Regis" gebruikt. In hoeverre de Mss 228 en 11239 als bron betrouwbaar zijn en in hoeverre de Gregoriaanse cantus firmus als uitgangspunt gebruikt mag worden, laat ik voorlopig in het midden.

CORPUS

In Ms 11239 valt het probleem van tekstplaatsing direct op. De contratenor is grotendeels syllabisch en daarom redelijk eenvoudig onder de noten te plaatsen. De andere drie partijen, superius, tenor en bassus, leveren problemen op; de tenor en bassus het meest, aangezien de tekst in deze partijen niet is uitgeschreven en dus ook geen enkele indicatie geeft voor een bevredigende tekstplaatsing.

Ms 228 lijkt minder problemen op te leveren; in alle stemmen is de tekst volledig uitgeschreven. Tevens zijn er op enkele plaatsen woorden afgebroken en precies onder noten gezet. De muziek is hier duidelijk als eerste genoteerd en vervolgens de tekst.

In de figuur hierboven, het slot bij van de bassus in Ms 228, is duidelijk dat de laatste lettergreep van het woord patibulo onder de longa geplaatst is.

De superius

De cantus firmus van deze stem is een hymne van gregoriaanse afkomst. Vergelijken we de gregoriaanse bron met onze bronnen, dan zien we dat de ligaturen soms letterlijk en soms in gevarieerde vorm zijn terug te vinden. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn voor het plaatsen van de tekst: één lettergreep onder een ligatuur. Echter, het is bekend dat scribenten ligaturen noteerden die niet in de oorspronkelijke bron voorkwamen. Toch lijken ze hier enig houvast te geven.

V Exil-la Re- gispród- e- unt : Fulget Cru-cis mysté-
ri- um. Quo carne carnis Cón-di-tor Suspén- sus est pa-tí-bu-lo.

Bij de figuur hierboven: de syllaben met melismas (ondersteept) op bijvoorbeeld Vexilla, Regis, prodeunt, Crucis, mysterium, carnis, Conditor, Suspensus est zijn min of meer terug te vinden in Ms 228 en Ms 11239.

De Bassus en de Tenor

Deze twee stemmen in Ms 11239 leveren aanzienlijk meer problemen op. Slechts de eerste drie woorden *Vexilla Regis prodeunt* zijn in deze stemmen genoteerd. Wat direct opvalt is de inzet op Fulget, een toonsherhaling, en het melisma op Crucis met een ligatuur. Dit lijkt zeer sterk op de Gregoriaanse bron. Voor mij zou dit erop kunnen duiden dat een inzet van Fulget in m.14 of m.15 van mijn transcriptie niet voor de hand ligt. Bij de opnames van Ars Antiqua de Paris, het Hilliard Ensemble en van The Clerk's Group gebeurt dit wel. In Ms 228 staat de inzet van Fulget in de bassus overigens wel op die plaats genoteerd, hetgeen misschien te verklaren is vanuit een esthetisch oogpunt; de tekst is dan mooier verdeeld onder de notenbalk.

Zelf wil ik pleiten voor een lang melisma beginnend in m.14 (transcriptie) op de lettergreep (prode-)unt, een prettige vocaal om te zingen. De inzet Fulget in de bassus zou dan komen in m.18. De plaatsing van de tekst in de tenor van Ms 228 lijkt mijn opvatting te bevestigen.

unt
unt

Melisma op unt in m.14-17 in tenor en bassus.

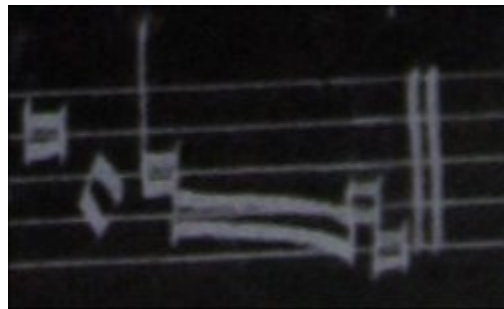
Ful - get Cru - cis

Ful - get Cru - cis

Inzet Fulget in m.18 in tenor en bassus.

Voor de tenor geldt dan hetzelfde: een melisma op unt, beginnend in m.14. In m.16 kan bij de tenor een kanttekening geplaatst worden. De tenor en de bassus volgen elkaar in tertsen; de sB-a zou bedoeld kunnen zijn als gepuncteerde M-a en sM-g. Dit is natuurlijk gevaarlijk giswerk. In beide bronnen staat hetzelfde.

In de bassus van Ms 11239 kwam aan het slot een opmerkelijke verschrijving voor. De laatste twee noten van de ligatuur (sB-bes en sB-g) zijn in de transcriptie vervangen door een hele noot op d. In Ms 228 komt deze verschrijving niet voor. Dit is een aanwijzing dat Ms 228 geen kopie is van Ms 11239.

De verschrijving in de bassus Ms 11239 (negatief).

De Contratenor

In de contratenor is een significante variant aan te wijzen. Staat in Ms 11239 boven Mattheum sB-g sB-a sB-g en B-f, in Ms 228 staan twee ligaturen sB-g sB-a en sB-g sB-f en een losgenoteerde sB-f. Het verschil samengevat: vier losse sB in Ms 11239 tegen vijf sB waarvan de eerste vier d.m.v. ligaturen in Ms 228.

Een andere variant, niet significant, is te vinden op ad; in Ms 228 staat een ligatuur.

FINIS

Hoewel het geen regel is om per ligatuur één lettergreep te plaatsen heb ik dit in deze transcriptie wel zoveel mogelijk als richtlijn gebruikt.

Tekstherhalingen zijn vermeden. Zouden we de ligaturen niet als richtlijn gebruiken, dan zou dat een optie geweest zijn.

Uitgangspunt voor mijn transcriptie is Ms 228 geworden aangezien de teksplaatsing meer precies is. Gezien de verschrijving in de bassus aan het slot in Ms 11239, heb ik meer vertrouwen in Ms 228.

Bij het bestuderen van "Belle pour l'amour" van Josquin des Prez in Ms 11239 viel mij ook een dergelijke grote verschrijving op.

Noten

¹⁾ Edwards, W. (1987). Text underlay in Margaruerite of Austria's Chanson Album Brussels 228. *Jaarboek van het Vlaamse Centrum voor Oude Muziek*, 3, (33-47).

© 2004, Mike Heemskerk

EDITED BY
MIKE HEEMSKERK

Vexilla Regis/Passio Domini

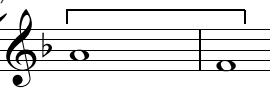
PIERRE DE LA RUE

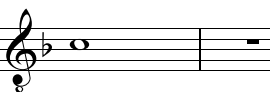
Superius (cf) Vex - il - - - la

Contratenor (cf) Pas - si - o Do - mi - ni nos - tri Jhe - su Chris -

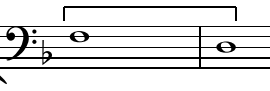
Tenor Vex - il - - - - - la Re - -

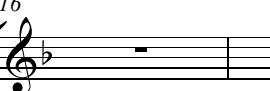
Bassus Vex - il - - - - - la Re -

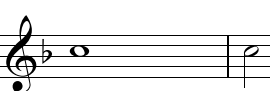
7 Re - - - gis prod - e - - - - - unt

8 ti se - cun - dum Mat - the - um

8 - - - gis prod - e - - - - - unt

8 - - - gis prod - e - - - - - unt

16 Ful - get Cru - cis

8 in il - lo tem - po - re di - xit Jhe - sus di - sci - pu - lis su -

8 Ful - get cru - - - cis

8 Ful - get Cru - cis mis -

24

mis - te - - ri - - - um Qu o car -

- - is Tris - - - tis est

mis - te - - ri - - - um

- - - te - - - - um Qu o

33

ne car - - nis con - - - di - tor

a - ni - ma me - a us - que ad mor - tem Jhe -

Quo car - ne car - nis con - -

car - - ne car - nis con -

42

Su - spen - - sus est

- sus au - tem i - ter - um vo - ce mag - na

- di - tor Su - spen - sus est

di - tor Su - spen - sus est

49

pa - ti - bu - lo

cla - mans e - mi - sit spi - ri tum

pa - ti - bu - lo

pa - ti - bu - lo

Version: 12 April 2004

Transcription source:

Brussels, Koninklijke Bibliotheek, Ms 228, Album of Marguerite of Austria
Also consulted Ms 11239, Chansonnier of Marguerite of Austria.

See www.virgamusica.nl for notes and new versions.